

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Mu^cáwija ibn Abí Sufján a jeho význam pro konsolidaci
Umajjovského chalífátu**

Sarah Al-Khayat

2018

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra Blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

**Mu^cáwija ibn Abí Sufján a jeho význam pro konsolidaci
Umajjovského chalífátu**

Sarah Al-Khayat

Vedoucí práce:

Mgr. Ivan Ramadan, Ph.D.

Katedra Blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucímu své práce panu Mgr. Ivanu Ramadánovi, Ph.D., za jeho čas, připomínky a cenné rady, které mi věnoval během psaní bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	1
2. NÁSTUP ISLÁMU	3
3. PRAVOVĚRNÍ CHALÍFOVÉ	5
4. UMAJJOVCI	8
4.1. Umajjovské období a jeho interpretace západní historiografií	16
5. MU^cÁWIJA ibn ABÍ SUFJÁN	19
5.1. Raná léta	19
5.2. Mu^cáwija na postu chalífy	22
5.3. al-Fath - Dobývání nových území	24
5.3. Budování státu	27
5.4. Chalífova Rodina a skon	29
5.6. Shrnutí	30
ZÁVĚR	32
Doporučená literatura	34
Resumé	36
Přílohy	37

ÚVOD

Islám položil základy dotýkající se všech aspektů života muslimů a zejména základy k vytvoření blízkovýchodní společnosti. Islámské principy získaly na významu zejména, díky jednotnému arabskému jazyku, arabským výbojům či stěhování Arabů po kontinentech. U vzniku islámu stál Prorok Muhammad a poselství, které mu zjevil Alláh, bylo dál předáváno prostřednictvím Koránu. Korán i postava Proroka dodnes inspirují pokračující vývoj islámské společnosti a jsou dosud hybnou silou mnoha kultur.

Umajjovci byli první dynastií vládnoucí arabsko-islámskému chalífátu v letech 661 až 750. Navázali na výboje z doby volených pravověrných chalífů a vytvořili mocnou muslimskou říši sahající od povodí řeky Indu až po Atlantský oceán, od Jemenu po Kavkaz a střední Asii. Sídlním městem Umajjovců byl Damašek. Samotná dynastie se dělila na rodové větve Sufjánovců vládnoucích v letech 661–683 a Marwánovců vládnoucích v letech 683–750. Roku 747 vypuklo rozsáhlé povstání v Chorásánu iniciované ší'ity, které způsobilo pád dynastie Umajjovců a přivedlo k moci Abbásovců.

Jedním z důvodů výběru tématu byl můj zájem o islámský středověk, ale také to, že jsem v různých historiografických publikacích zaznamenala rozporuplné interpretace významu Umajjovského období pro islámskou historii, a to jak v negativním, tak i v pozitivním smyslu. Epoque vlády umajjovských chalífů je v mnoha publikacích vykreslována jako odporující původnímu ryzímu islámu. Z tohoto důvodu je podle mého názoru potřeba objektivně analyzovat toto období a případně ukázat klady a zápory Umajjovské moci a konkrétněji vlády Mu'áwiji ibn Abí Sufjána.

Mu'áwija ibn Abí Sufján byl prvním chalífou a zakladatelem dynastie Umajjovců vládnoucí v Damašku v letech 661–680. Byl schopným velitelem a diplomatem, který dobyl byzantské državy v severní Africe a ve Středozeří, obléhal Konstantinopol, či podnikal výboje do Asie, podařilo se mu upevnit jednotu říše a zavést pravidlo dědičnosti funkce chalífy. Mou práci částečně komplikuje problém s dochovatelností faktů, mnoho informací se však uchovalo zejména díky arabskému jazyku, arabsko-muslimským výbojům či přesídlení

chalífátu do al-Andalusu, na což měl Mu^ʿáwija a celá Ummajovská dynastie zásadní vliv. Je vhodné poukázat na fakt, že Umajjovci, kterým hrozil zánik a ztráta identity, dokázali díky ^ʿAbdurrahmánovi I., přežít a zahrnout španělské území pod pozdější nadvládu Cordóbského chalífátu.

Cílem této práce je objektivním způsobem zmapovat období vlády Umajjovců a konkrétně dobu vlády zakladatele Umajjovského chalífátu, Mu^ʿáwiji ibn Abí Sufjána, a vyzdvihnout ty jeho počiny, které měly význam i pro následující období islámské historie.

Práce má dvě hlavní části, první je zaměřena na muslimskou vládu Umajjovců, a interpretaci této éry historiografy zabývajícími se daným tématem. Druhá část práce je věnovaná zejména chalífovi Mu^ʿáwijovi ibn Abí Sufjánovi, politickému vývoji islámské říše za panování tohoto chalífy, dobývání nových území, budování umajjovského státu a taktéž rodině Mu^ʿáwiji ibn Abí Sufjána. Poslední kapitola krátce shrnuje období vlády Umajjovské dynastie a konkrétně období vlády Mu^ʿáwiji ibn Abí Sufjána a představuje nejčastější interpretace této éry v historiografiích islámského středověku.

Metodika práce je založena především na obsahové analýze dostupných zdrojů.

U arabských jmen a názvů budu používat transkripci, kterou volím podle orientalisty prof. PhDr. Luboše Kropáčka a jeho monografie *Duchovní cesty islámu*.

2. NÁSTUP ISLÁMU

O počátcích islámu, životě jeho zakladatele, jeho družích, učednicích a prvních přívržencích se dovídáme pouze z muslimského Písma, tradic a historických záznamů. V tomto směru představuje islám pro historiky podobný problém jako judaismus, křesťanství a jiná rozšířená světová náboženství.¹

Vyznavači islámu pokládají své náboženství za přirozenou monoteistickou víru a řád daný Bohem již prvnímu člověku, Adamovi. Samo slovo *islám* znamená "odevzdání se do vůle Boží". Muslimové věří, že tuto vůli Boží zvěstovali lidem proroci. Nicméně až do vystoupení posledního a největšího z nich - Proroka Muhammada (571-632) - zůstává úroveň poznání nízká, a tuto dobu proto označují za věk *džáhilíje*, tedy "nevědomosti". S Muhammadem spojují triumfální nástup dovršeného islámu, zatímco historická věda teprve zde, na počátku 7. století, zaznamenává jeho vznik jako nového náboženství.²

Údaje o Prorokově poslání, jeho zápase a konečném vítězství, o počátcích muslimské obce a osudech Muhammadových následovníků jsou známy jak z posvátných textů, tak i z tradovaných svědectví a tvoří jádro historicko-náboženského povědomí každého muslima. Podle tradice se Muhammadovi, synovi ʿAbdulláha, dostalo prvního zjevení ve věku téměř čtyřiceti let. Bylo to jedné noci v měsíci Ramadánu, když se uchýlil do samoty na hoře Hirá, kde se mu konečně dostalo zjevení. Navštívil ho archanděl Gabriel, jenž Muhammada vyzval, aby se stal poslem Božím, a následně ho vybídl, aby začal přednášet Písmo muslimů zvané *Korán*.³ Po prvním zjevení následovala řada dalších. Prorok mluvil o Božích poselstvích ve svém rodišti a vyzýval Araby, aby začali vyznávat jednoho jediného Boha.⁴

Prorok Muhammad se narodil kolem roku 571 v rodině, která pocházela z arabského kmene Kurajšovců, z klanu ʿAbd Manáf z rodu Hášimovců. Jeho

¹ LEWIS, B. (1995): *Dějiny blízkého východu*. s. 47.

² KROPÁČEK, L. (2011): *Duchovní cesty islámu*. s. 9.

³ *al-Qurʿán* je jmennou formou slovesa - číst nebo přednášet, označuje soubor textů, které podle muslimské víry zachycuje zjevení, jichž se dostalo Muhammadovi od Boha.

⁴ LEWIS, B. (1995): *Dějiny blízkého východu*. s. 47.

rodištěm byla Mekka v oblasti zvané Hidžáz. Na počátku svého prorockého poslání získal Muhammad pro novou víru nejprve příslušníky svého vlastního rodu (*ahl al-bajt*) a teprve po nich následovali další přívrženci z jiných rodů. Časem začalo jeho učení vzbuzovat podezření a nelibost předních mekkánských rodin, které v něm viděly ohrožení zavedeného náboženského a hospodářského pořádku, ale i svého vlastního postavení. Někteří Muhammadovi stoupenci se museli před represemi a pronásledováním uchýlit do Etiopie.

V roce 622 odešel Prorok se svými stoupenci z Mekky do Jahtribu. Odchod neboli *hidžra*⁵, považují muslimové za rozhodující událost Muhammadova působení. Jahtrib se stal střediskem muslimského náboženství a začal se nazývat *Madínat an-Nabí* "Město Prorokovo". V Mekce Muhammad bojoval s lhostejností a nepřátelstvím mekkánské vládnoucí vrstvy, v Medíně byl však uznán za nejvyšší náboženskou, politickou ale i vojenskou autoritu. Následně vypukly boje mezi Medínou a Mekkou. Když Muhammad dobyl Mekku, obyvatelé Mekky přijali islám a složili hold triumfujícímu Prorokovi, čímž dovršil své poslání.⁶

Prorok Muhammad dobyl svou zemi a za svého života dosáhl vítězství, která z něj učinila nejvyšší politickou a duchovní autoritu islámského světa. Jako Posel boží hlásal, co mu Bůh zjevil a jako hlava muslimské obce neboli *ummy* vylašoval zákony, vykonával spravedlnost, vybíral daně, vedl diplomatická jednání, vylašoval války a uzavíral mír. Z *ummy* se stal stát, který se posléze rozrostl v říši.

Když 8.června roku 632 Prorok Muhammad zemřel, bylo jeho prorocké poslání dovršeno. Jeho úloha spočívala v tom, že zavedl pravou víru v jednoho Boha, skoncoval s uctíváním model a přinesl lidem pravou víru a Boží zákon.⁷ Citace z Koránu uvádí nastalý problém, kdy "*Muhammad je pouze poslem a před ním odešli již jiní poslové. A jestliže zemře anebo bude zabit, obrátíte se*

⁵ Hidžra - toto přesídlení, znamenající přelom v dějinách rodícího se islámu, bylo o sedmnáct let později za chalífy ^cUmara vybráno za počátek islámského datování.

⁶ KROPÁČEK, L. (2011): *Duchovní cesty islámu*. s. 16.

⁷ LEWIS, B. (1995): *Dějiny blízkého východu*. s.48-9.

nazpět?"⁸ Muhammad zemřel nenadále, aniž by zanechal syna nebo politickou zvěř. Nastala mimořádná situace a bylo zapotřebí hledat nástupce.⁹

3. PRAVOVĚRNÍ CHALÍFOVÉ

Po smrti Proroka Muhammada došlo v muslimské obci ke krátké nástupnické krizi. Představitelé medínských kmenů (*ansárové*) se okamžitě sešli, aby zvolili nového vůdce obce. *Muhádžirové*¹⁰ však razantně zasáhli. °Umar bin al-Chattáb složil hold Abú Bakrovi a přiměl ostatní, aby učinili totéž. Abú Bakr se stal náměstkem Posla božího, chalífou. Byl zároveň prvním ze čtyř volených "chalífů, vedených správnou cestou". Vznikla tak instituce chalífátu.¹¹ Chalífovo postavení bylo politické a vojenské, nikoliv však náboženské, alespoň ne v tom smyslu, v jakém byl náboženskou autoritou Muhammad. Koránská zjevení prohlásila Muhammada za „Pečet“ proroctví, čímž je myšleno, že byl posledním prorokem.

Abú Bakr vládl v krátkém, ale nesmírně důležitém období od roku 632 do roku 634, kdy se mnoho skupin od *ummy* odtahovalo. Stál v čele bojů, díky kterým se podařilo mnoho Arabů přivést zpět do nitra islámu. Jeho nástupcem byl °Umar ibn al-Chattáb (634-644), přítel Muhammadův, rádce Abú Bakra. °Umar byl jedním z nejvýznamnějších bojovníků za islámskou věc, který jako chalífa inicioval a vedl velké arabsko-islámské výboje v Palestině, Sýrii, Egyptě, severní Africe, Iráku, Íránu i jinde. °Umar byl prvním chalífou, který získal titul „*amír al-mu°minín*“¹². Vzbuzoval úctu i strach, zároveň však proslul neobyčejnou skromností a bezúhonností. V té době se islámská moc a národy rozšířily až do

⁸ Korán (3:138)

⁹ KROPÁČEK, L. (2011): *Duchovní cesty islámu*. s. 25.

¹⁰ Muhammadovi věrní stoupenci z Mekky.

¹¹ GOMBÁR, E., PECHA, L. (2013): *Dějiny Iráku*. s. 238.

¹² Kníže věřících – titul, který odráží změnu v autoritě chalífy, slučuje funkci politickou, vojenskou a náboženskou.

Chorásánu ve východním Íránu a Afghánistánu. Součástí *dár al-islámu*¹³ byl tehdy i celý „úrodný půlměsíc“ (Palestina, Sýrie a Mezopotámie) a bližší oblasti severní Afriky. °Umar vládl tak neustále se rozrůstajícímu území až do roku 644, kdy byl zavražděn perským otrokem Abú Lu'lu'ou Fírúzem.

Abú Bakr, °Umar ibn al-Chattáb a další, kteří stáli po Prorokově boku od mekkánských dob, tvořili jakousi islámskou vládu nejlepších, která se odlišovala od kurajšovské elity bohatých a vlivných rodů, jakým byl například rod Banú Umajja. Po °Umarově předčasné smrti se muslimští vůdci dohodli na °Uthmánovi ibn °Affánovi (644-656). °Uthmán pocházel z Banú Umajja a byl jediným představitelem mekkánské oligarchie, jenž přistoupil na islám v těžkých mekkánských dobách. Byl mužem zbožným a spravedlivým, ale jako chalífa si vysloužil nedůvěru a neúctu mnohých kvůli své "slabosti" a protěžování příbuzných. Jeho nespornou zásluhou je však to, že pověřil skupinu znalců, aby shromáždili všechny známé opisy a verze Koránu a vytvořili standardní text, který budou používat všichni muslimové. °Uthmán zemřel tragicky, když skupina vzbouřenců vtrhla do jeho sídla v Medíně a zavraždila jej. Zavraždění °Uthmána zůstalo citlivým místem, které v budoucnu v mnoha dalších událostech islámské obce muslimy rozdělovalo politicky i duchovně. Po jeho smrti se rozhořela první muslimská občanská válka.¹⁴

°Uthmánovým nástupcem a posledním z řady „pravověrných chalífů“ byl °Alí ibn Abí Tálíb (656-661), jenž byl Prorokův nejbližší příbuzný, bratranec a zeť, manžel Muhammadovy dcery Fátimy. °Alí se stal vůdcem významné části muslimů, zvané *ší'ca*¹⁵. Ší'cé přijali zásadu, že chalífa musí být volen z Banú Hášim (Prorokova rodu), navíc °Alího pokládali za přímého vyvolence Božího.¹⁶ °Alí přesunul hlavní město chalífátu z Medíny do Kúfy, nového opevněného sídla na kraji pouště u řeky Eufrat v Iráku. Toto místo bylo strategicky blíže středu

¹³ Dům islámu neboli území pod muslimskou správou, v němž vládne šarí'ca.

¹⁴ DENNY, F. M. (1993): *Islam and the Muslim Community*. s. 52.

¹⁵ ší'cat °Alí neboli strana °Alího

¹⁶ KROPÁČEK, L. (2011): *Duchovní cesty islámu*. s. 26.

islámských území a umožňovalo rychlou komunikaci s novými muslimskými provinciemi na východě i západě.¹⁷

°Alího vládu však provázela řada problémů. I když zřejmě neměl nic společného s vraždou °Uthmána a nijak ji neomlouval, poté, co se stal chalífou, viníky nijak nepotrestal. Mocný rod Umajjovců, jehož členem byl °Uthmán, se postavil proti °Alího vládě a nakonec přivodil její konec. °Uthmánův bratranec Mu°áwija ibn Abí Sufján, jehož °Umar vyslal do Damašku a jmenoval místodržícím Sýrie, zpochybnil °Alího právo na chalífát. V roce 657 se °Alího a Mu°áwijova vojska střetla u Siffínu na horním Eufratu.¹⁸ Po vleklých potyčkách a bezvýsledném vyjednávání umajjovská strana vyzvedla na kopích svitky Koránu a vyzvala k tomu, aby sám Bůh rozhodl, kdo má vládnout. °Alí souhlasil i proti vůli svých nejvěrnějších stoupenců, v sázce byla čest všech, kdo přijali islám už v prvních dobách. Vše vyústilo v rozhodnutí proti °Alímu, který však tento verdikt odmítl, vědom si chyby, že vůbec k tomuto sporu přistoupil. Po třech letech dalšího soupeření o vládu se rozštěpená *umma* rozdělila na Umajjovce a ší'ity. Rozkol mezi sunnity a ší'ity se v dějinách dále prohluboval a zůstává živý do dnešního dne. °Alího nakonec v roce 661 zavraždil člen nové sekty cháridžovců.¹⁹

Abú Bakr, °Umar ibn al-Chattáb, °Uthmán ibn °Affán i °Alí ibn Abí Tálíb byli a dodnes i jsou označováni za *chulafá' ar-rášidín* neboli „jdoucí správnou cestou“, což o jejich následnících neplatilo. Pouze oni skutečně zažili Proroka Muhammada, za svého života byli jeho stoupenci, a tak pouze oni dokázali rozumět pravému významu Koránu. Další panovníci již tuto vlastnost postrádali, protože nepřišli do styku s Prorokem Muhammadem, a tak je jejich nejvýznamnějším úkolem ochrana muslimů a šíření islámu.

¹⁷ KROPÁČEK, L. ((2011): *Duchovní cesty islámu*. s. 26.

¹⁸ FOSSIER, R. (2003): *The Cambridge Illustrated History of the Middle Ages*. s. 197.

¹⁹ DENNY, F. M. (1993): *Islam and the Muslim Community*. s. 52-53.

4. UMAJJOVCI

Důležitou historickou roli sehrál klan *Banú ʿAbd Manáf*, jehož zakladatelem byl Qusajjův syn ʿAbd Manáf. Měl šest synů: ʿAbd Šams, Nawfal, Hášim, Muttalib, Hála a Barra. Nejstarší syn ʿAbd Šams a jeho syn Umajja se stali zakladateli bohatého mekkánského rodu Umajjovců, jenž tvořil obchodní elitu Mekky. Byli to potomci Abú Sufjána, kteří založili dynastii Umajjovců, a vládli po celém islámském světě téměř devadesát let.²⁰

Nástup rodu Umajjovců (661-750) k moci byl významným mezníkem mezi jednotlivými fázemi vývoje chalífátu a muslimské společnosti. Bratranec zavražděného chalífy ʿUthmána ibn Affána, Muʿáwija ibn Abí Sufján, byl členem šlechtického rodu Banú Umajja, tedy *Umajjovců*. Muʿáwija I., jenž nastoupil k moci roku 661, byl prvním chalífou z mladší generace, kterému nejprve vzdala hold Sýrie, a poté byl všeobecně uznán celou islámskou říší za vůdce celé ummy. Jeho nástup na trůn znamenal novou éru v dějinách islámu.²¹ Muʿáwijovi I. se podařilo stmelit říši, která byla rozdělena občanskými nepokoji za vlády chalífy ʿAlího. Nástupce již neměl být vybírán na základě příslušnosti k Banú Hášim, nýbrž se začalo nástupnictví řídit dynastickou posloupností a funkce chalífy se stala výsadou Umajjovců.²² Jazíd I. v roce 680 následoval svého otce Muʿáwiju I., jakožto nástupce a další umajjovští chalífové během dalšího století postupně získali dosavadní nesourodá území dobytá muslimskými armádami a jednotnou říši pod prapor islámu. Následovníci budovali imperiální říši, jejíž tehdejší význam se projevil především v administrativě, architektuře či ražením vlastních mincí. Umajjovci předznamovali vytvoření první fáze islámské kultury a společnosti, jež záhy vzkvétala za vlády ʿAbbásovců (750-1258).²³

Muʿáwijovým přesunutím chalífátu do Damašku přestala být Medína ústředním centrem říše Medína. Jakožto město Prorokovo a město *chulafá' ar-rášidín*, byla malým městem ve vzdáleném Hidžázu, ze kterého nebylo možné

²⁰ GOMBÁR, E.; PECHA, L. (2013): *Dějiny Iráku*. s. 234.

²¹ BENNISON, A. K. (2009): *The Great Caliphs*. s. 17.

²² LEWIS, B. (1995): *Dějiny Blízkého východu*. s. 58.

²³ BERKEY, J. P. (2003): *The Formation of Islam*. s. 76.

adekvátně řídit, dobývat ani spravovat říši.²⁴ Damašek naproti tomu ležel na velmi úrodném území a snáze tak dokázal uživit dvůr i armádu. Díky jeho strategické poloze z něj bylo možné ovládat východní pobřeží Středozemního moře a přilehlá území, což bylo velice důležité, jelikož se chalífát neustále rozrůstal. Muslimská vojska postupující přes Maghrib založila první velkou základnu v Kajruvánu (670), odkud pokračovala na západ. Koncem 7. století na západě dosáhli muslimové atlantického pobřeží Maroka a brzy na to se přeplavili do Španělska roku 711 pod vedením generála Táriqa bin Zijáda. Na východě se arabská vojska svými výboji dostala až k údolí řeky Oxus a začala pronikat na území severozápadní Indie.

Spravovat tak rozsáhlou říši si vyžadovalo jisté změny ve způsobu vlády a za vedení administrativy pozdějších generací, kdy Umajjovce vystřídala dynastie jejich odpůrců (°Abbásovců), se rozšířil názor, že na rozdíl od předchozích pravověrných chalífů, jimž na srdci leželo dobro náboženské obce, Umajjovci dbali jen o svůj prospěch a zavedli vládu světskou.²⁵ Tradiční arabská armáda, jež se doposud opírala zejména o kočovníky, začala z významné části najímat vojáky z cizích etnik, kteří jako žoldněři svým počtem a významem pro vojsko jako celek původní kočovníky postupně převýšili. Vládnoucí elitou se pozvolna stávali vojenští velitelé a kmenoví náčelníci, kteří na předních místech společnosti postupně nahrazovali mekkánské a medínské rodiny, sídlící daleko od centra moci. Tyto rodiny ztratily vliv a mnohokrát proto revoltovaly. I kvůli správě tak rozsáhlých území zavedli Umajjovci na svém dvoře audience prostřednictvím složitého ceremoniálu napodobujícího etiketu dvora byzantského císaře nebo perského krále.²⁶

Velkou loajalitu vůči chalífátu neprojevovala ani irácká města, a tudíž v nich musel mít Mu°áwija silného místodržícího. Byl jím Mughír bin Šu°ba z kmene Thaqafí, který mu zachovával naprostou věrnost. Byli to lidé Kúfy, kteří znali jen usedlý způsob života a nároky na vedoucí postavení vycházející z kmenové

²⁴ BENNISON, A. K. (2009): *The Great Caliphs*. s. 17.

²⁵ HOURANI, A. (2010): *Dějiny arabského světa*. s. 34.

²⁶ LAPIDUS, I. M. (2002): *A History of Islamic Societies*. s. 58.

příslušnosti neuznávali.²⁷ Al-Tabarí popisuje: "*Al-Mughír měl rád nastolený pořádek nad věcmi i činy, dobře vycházel s lidmi, sekt si nehleděl, takže se s ním lidé cítili bezpečně. Až do doby, než se chárídžité uchýlili k násilí, lidé Kúfy je však vyhnali.*"²⁸

Mu'áwija ibn Abí Sufján byl velmi schopný velitel a diplomat. Jeho panováním prostupuje snaha o centralizaci moci a zavádění novot ve sférách života v chalífátu. Desetiletí Mu'áwijovy vlády však nevyřešila příčiny prvních sporů v muslimské ummě. Obyvatelé Medíny vyčítali Kurajšovcům uzurpování moci. Ší'ité rovněž usilovali o kontrolu nad chalífátem a konflikt tudíž vřel pod povrchem. Mu'áwijovi se podařilo dostat pod kontrolu Araby svými diplomatickými schopnostmi v kombinaci s vyhrožováním, ale po jeho úmrtí občanská válka mezi muslimy vypukla znovu. Tentokrát válka trvala od roku 680 až do roku 692.

Další válka byla střetem protichůdných proudů. Konflikt zájmů v sobě nesl tři dimenze. Jednalo se o boj mezi arabskými šlechtici a kontrolu nad chalífátem, frakční soupeření ze strany ší'itů a sektářské náboženské povstání ze strany chárídžovců. Po Mu'áwijově smrti se musel jeho nástupce syn Jazíd I. potýkat s novými mekkánskými a ší'itskými uchazeči o moc chalífátu. 'Abdalláh al-Zubajr ibn Muldžam, jenž zabil 'Alího v bitvě, odmítl uznat Jazída chalífou, shromáždil veškerou podporu v Hidžázu a v Kúfě, avšak ani tyto síly nestačily a 'Abdalláh al-Zubajr byl poražen. Ve stejné době se 'Alího syn Husajn pokusil přejít z Medíny do Kúfy, aby se ujal vedení svých následovníků, ale jeho následovníci nazývaní se 'Alího stranou byli zadrženi v Karbalá (680) a zničeni dříve, než mu mohli pomoci jeho stoupenci z Kúfy. V daný moment tato událost neměla tak výrazný dopad, ale postupem času Husajnova mučednická smrt nabyla velkého významu zejména pro ší'ity a ší'itské učení. Dnes je Husajnova svatyně v Karbalá jedním z největších poutních míst muslimského světa. Stejně jako porážka 'Alího, tak i Husajnova smrt z rukou Umajjovců rozděluje muslimy více než jakýkoli jiný spor právního či teologického charakteru.²⁹

²⁷ BEWLEY, A. A. (2002): *Mu'awiya: Restorer of the Muslim Faith*. s. 53

²⁸ TABARI. (1989): *The History of al-Tabari*. s. 51.

²⁹ LAPIDUS, I. M. (2002): *A History of Islamic Societies*. s.59.

V roce 683 zemřel Jazíd I., který po sobě zanechal jako nástupce syna, Mu^oáwiju II. ještě v dětských letech, což vytvořilo prostor pro vznik období krize a nejistoty, které bylo živnou půdou pro kmenové spory mezi samotnými Araby. Mu^oáwija II. však během šesti měsíců své vlády umírá, po čemž následovalo bezvládní a další občanská válka v chalífátu.³⁰ Vymřela sufjánovská větev umajjovské dynastie a vláda Umajjovců se tak ocitla na pokraji zkázy.³¹ Ši^oíté nebyli jediní, kteří byli nespokojeni s Umajjovskou dynastií. Mnozí muslimové pociťovali, že Umajjovci dávají příliš na odiv svou povýšenost a nadřazenost, což nebylo v souladu s učením Proroka Muhammada. Jedna z opozičních skupin byla vedena ^oAbdulláhem ibn al-Zubajrem, jemuž se podařilo převzít kontrolu nad Mekkou, kde se prohlásil chalífou. Svou osobností konzervativního Kurajšovce přitahoval mnoho následovníků a tento rozkol měl za následek, že se válka ještě protáhla. Jeho možnost na nástupnictví však propadla vzhledem k tomu, že odmítl opustit Mekku a usadit se v Sýrii. V samotné Sýrii vypukl otevřený konflikt mezi válčícími arabskými kmeny, který skončil vítězstvím Umajjovských kmenů nad svými soupeři v bitvě u Marj Rahit v roce 684.³²

Marwán I. (683-685) byl členem jiné větve rodu Umajjovců, byl však prohlášen chalífou se skutečnou kontrolou nad Sýrií a Egyptem. Podařilo se mu před svou smrtí zařídit nástupnictví svého syna ^oAbd al-Málíka (685-705), na kterého připadl úkol obnovit jednotu říše, autoritu vlády a vytvoření nového státního aparátu nahrazujícího rozpadající se umajjovskou říši.³³

Chalífa ^oAbd al-Málík a jeho nástupce al-Walíd I. se potýkali s náboženskou opozicí. Byli jimi ši^oíté a cháridžovci, kteří vyprovokovali společenské změny v posádkových městech, čemuž se snažili bránit centralizací politické moci. V oblasti zahraniční politiky čerstvě upevněný nový režim pokračoval v arabském dobývání v masovém měřítku. Tyto nové války nebyly

³⁰ BENNISON, A. K. (2009): *The Great Calips*. s.63.

³¹ GOMBÁR, E.; PECHA, L. (2013): *Dějiny Iráku*. s. 255.

³² DOAK, R. (2004): *Empire of the Islamic World*. s.37.

³³ BENNISON, A. K. (2009): *The Great Caliphs*. s.64.

boji za kmenovou expanzi, ale byly to války imperiální, které spěly k ovládnutí světa.³⁴

Občanská válka byla u konce a muslimové mohli svou pozornost opět upřít jiným směrem, a sice k dobývání nových území. Tato druhá fáze dobývání posloužila k několika významným účelům: Za prvé to umožnilo říši růst a expandovat, kdy se vojáci zapisovali v naději po bohatství nebo lepším místě na nebi. Za druhé, bitvy s nepřáteli mimo říši obracely pozornost muslimů od problémů z jejich bezprostřední blízkosti. Za třetí, dobývání bylo efektivním způsobem, jak šířit islám.

Rozsáhlost nově dobytých území byla obrovská, za chalífy al-Walída I. padla větší část severní Afriky, což muslimy vedlo k postoupení na pobřeží Maroka. Odtud armáda, složená z větší části z Berberů ze severní Afriky, začala tlačit na Španělsko, a to v roce 711. Vojsko bylo pod vedením generála Táriqa ibn Zijáda, kterému se podařilo převzít kontrolu nad jihovýchodem Pyrenejského poloostrova.

Jedním z cílů druhé vlny dobývání bylo obsadit křesťanskou Konstantinopol, hlavní město Byzantské říše. Dřívější chalífové se neúspěšně pokoušeli dobýt město. Za chalífy Sulajmána se muslimové pokusili o opětovné dobytí, a to v roce 716-717. Útoky byly velmi nákladné, islámské loďstvo a armáda ze Sýrie však byla zničena. Během historie islámské říše tak Konstantinopol zůstala mimo islámskou vládu.³⁵

Chalífa ʿAbd al-Málik byl výjimečně schopným vládcem, který se lišil od svých předchůdců. Vyrůstal v Medíně a byl svědkem konce chalífy ʿUthmána. Ve své vládě na damašském dvoře zavedl složitý ceremoniál, kterým se snažil udržet si odstup od nejvyšších hodnostářů. ʿAbd al-Málikova vláda znamenala další etapu ve vývoji správní organizace islámské říše. Neuznával fakt, že celý úřední aparát je v rukou Aramejců a Peršanů, a proto úředníci nadále užívali řečtinu nebo perštinu. ʿAbd al-Málikova snaha vedla k tomu, aby státní administrativa byla obsazena Araby, dále trval na tom, aby se úředníci učili

³⁴ LAPIDUS, I. M. (2002): *A History of Islamic Societies*. s. 50.

³⁵ DOAK, R. (2004): *Empire of the Islamic World*. s. 40.

arabskému jazyku a užívali jej všichni jako úřední řeč. Arabština se i díky tomu stala jazykem dorozumívacím mezi přistěhovalci a jinověrci. Rozšíření islámu vedlo k tomu, že spolu s vírou se šířil i jazyk, byl to ovšem velmi dlouhý proces. Významnou událostí roku 695 byla také reforma mincovnictví, jelikož peníze symbolizovaly moc, ale i určovaly identitu. Za chalífy °Abd al-Málíka byla nově vytvořena jízdní pošta, která sloužila výhradně k účelům státní správy. Dalším významným činem byl zásah do agrárního a berního systému, který byl už dříve nepříliš úspěšně zaveden chalífou °Umarem. Za °Umara muslimové platili jen náboženskou daň tzv. *zakát*. Jinověrci platili mnohem vyšší daně, a i proto jich také spousta konvertovala.

Za vlády Umajjovců nespočet křesťanských kostelů zejména v Sýrii a Egyptě byl zabrán a přestavěn na muslimské mešity, během výbojů nebyl přirozeně čas ke stavbám honosných mešit. V Kúfě, Basře, Fustátu či Kajruwánu mešity neexistovaly, a proto bylo nutné je zřídit. Inspirací byla Prorokova mešita v Medíně. V mešitách se zpočátku muslimové shromažďovali také kvůli projednávání veřejných záležitostí.³⁶

Chalífa °Abd al-Málík nechal vybudovat na Chrámové hoře svatyni zvanou Skalní Dóm – *Qubbat as-Sachra*, která svou impozantností jasně potvrdovala, že islám je jiný než ostatní náboženství a potrvá na věky. Stala se muslimským *haramem*³⁷ a sloužila poutníkům rituálně obcházejícím skálu, na níž podle tradice Bůh vyzval Abraháma, aby obětoval svého syna Ismá'íla. Nápisy uvnitř jsou nejstarším psaným ztvárněním veršů z Koránu.³⁸ O několik let později chalífa al-Walíd I., syn °Abd al-Málíka, nechal vybudovat na celém prostoru bývalého antického chrámu mešitu al-Aqsá v Jeruzalémě. Poté v roce 705 nechal vybudovat první mešitu s otevřeným nádvořím - Umajjovská mešita v Damašku. Mešity symbolizovaly arabskou moc, což jasně deklarovalo rozrůstání muslimské obce.³⁹

³⁶ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 61.

³⁷ Haram – zdůrazňuje atribut svátosti, označuje území okolo tří svatých míst – Mekky, Medíny a Jeruzaléma.

³⁸ HOURANI, A. (2010): *Dějiny Arabů*. s. 36.

³⁹ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 62-3.

Vláda umajjovského chalífy °Abd al-Málíka a jeho syna al-Walída je historiky považována za vrchol vlády Umajjovců. Za jejich panování byly odloženy srdečné a familiární způsoby vládnutí typické pro kmenové náčelníky. Chalífové střežili náboženskou čistotu sunnitského islámu, svou moc uplatňovali autoritářsky za pomoci otevřené vojenské síly.⁴⁰

Jinověrci, tvořící větší součást muslimské společnosti a armády, odmítali společenskou méněcennost, kterou již v minulosti zažili. Nespokojení Arabové neuznávali nadvládu vojáků, kteří tvořili jádro umajjovské podpory. Nevraživost a konkurence mezi arabskou elitou dosáhla kritických rozměrů. Poté se vystřídali další chalífové Sulajman (715-717), °Umar II. (717-720), Jazíd II. (720-724), dále nastoupil k moci Hišám (724-743), jenž během své relativně dlouhé vlády prokázal své vladařské schopnosti. Období úpadku mělo za následek podlomení celé základny, jež chalífa Mu°áwija vybuodoval pro své nástupce a svou dynastii. Příčinou toho bylo nepřátelství mezi arabskými kmeny Kalb a Kajs sídlícími v Sýrii. Posledním schopným chalífou byl Marwán II. (744-750) z kmene Kajs.⁴¹

Vláda al-Walída I. (705-715) byla v mnoha ohledech absolutním vrcholem umajjovské moci. Hlavní zájem doby spočíval v dobývání a expanzi, které se rozšířilo do třech oblastí. Ve střední Asii Qutajba ibn Muslim, kandidát al-Hadždžádže, °Abd al-Málíkův guvernér Iráku, měl nejprve vytvořit pevnou arabskou moc v zemích mimo Oxus, zabrat Bucharu a Samarkand a dosáhnout vítězství. Dále na jihu arabská síla obsadila indickou provincii Sind. Tato akce však neměla další návaznost a muslimské dobytí Indie přišlo až v pozdějších letech. Významnější bylo vylodění ve Španělsku v roce 710, kdy rázem následuje obsazení větší části Pyrenejského ostrova.

Za vlády chalífy Sulajmána ibn °Abd al-Málíka (715-717) byla zahájena velká, ale neúspěšná výprava proti Konstantinopoli (717), což se pokládalo za poslední rozsáhlý útok ze strany Umajjovců. Neúspěch umajjovské moci měl velice závažné důsledky. Zničení syrské flotily a armády u zdi Konstantinopole mělo za následek zbavení režimu vůdce a jeho materiální základny. Chalífa

⁴⁰ GOMBÁR, E.; PECHA, L. (2013): *Dějiny Iráku*. s. 256.

⁴¹ BERKEY, J. P. (2003): *The Formation of Islam*. s.102.

Sulajman na sklonku života zvolil za svého nástupce °Umara ibn °Abd al-°Azíze, který byl vhodnějším kandidátem než kterýkoli jiný z princů umajjovské dynastie.

°Umarovým II. (717-720) cílem bylo zachovat jednotu Arabů a usmířit arabskou říši s *Mawálí*.⁴² Hlavním problémem byli však *Dhimmi*⁴³, jenž odmítali platit jakékoli jiné daně než rození muslimové. Al-Hadždžádžovo opatření bylo dostat *Mawálí* zpět na své pozemky a požadovat plnou sazbu daní od všech vlastníků půdy. Chalífa °Umar II. odmítl zaměstnávat *Dhimmi* ve státní správě, což vedlo ke zmatku a nepořádku, a to i za panování jeho nástupců Jazída II. (720-724) a Hišáma (724-743). Byl vypracován nový systém, který zůstal v platnosti dlouho po pádu Umajjovců.

Po smrti Hišáma se schylovalo k rychlému pádu arabského království. V roce 744 bylo napadeno ústředí vlády, dopomohlo tomu násilné zesílení kmenových sporů na straně jedné a na straně druhé opozice aktivních ši°itů a cháridžovců. Posledním vládcem z rodu Umajjovců byl nadaný a schopný Marwán II. (744-750), kterému však na záchranu říše nezbýval dostatek času.

Poslední významný úder dynastii Umajjovců uštedřili Hášimovci. Abú Hášim, syn Muhammada ibn al-Hanafíji, byl v čele extremistické ši°ítské sekty s podporou *Mawálí*.⁴⁴ Ši°íté pokračovali ve stádiu povstání proti umajjovským vládcům, nicméně nejsilnější opoziční skupinou byli °Abbásovci z východní Persie. Po smrti Abú Hášima v roce 716 bez potomků si nástupnictví nárokoval Muhammad ibn °Alí al-°Abbás, potomek strýce Muhammada. Muhammad ibn °Alí byl přijat sektou a získal kontrolu nad svou sítí vyslanců. °Abbásovci zahájili rozsáhlé tažení proti Umajjovcům pomocí lidí, kteří nesouhlasili s vládnoucími chalífy. Pokládali Umajjovce za bezbožné a světské vladaře. °Abbásovcům se podařilo sjednotit různé opoziční skupiny proti vládnoucí dynastii Umajjovců s žádostí o podporu pro skutečnou "rodinu Muhammada".

°Abbásovci ze svých sídel na okraji syrské pouště vytvořili společenství s centrem v Kúfě a jako emisara vyslali do Chorásánu spojence Abú Muslima.

⁴² "Nearabský" muslim.

⁴³ Chráněnci muslimské obce, byli jimi konvertité Křesťané a Židé.

⁴⁴ LEWIS, B. (2002): *The Arabs in history*. s. 80-1.

Ten vytvořil koalici a sestavil armádu z muslimů a nespokojených Arabů a pod černou vlajkou, jež se stala symbolem hnutí, rozpoutal ve jménu Prorokovy rodiny povstání. Vzbouřenci, kteří nepodporovali vládu Umajjovců, získali širokou podporu a z Chorásánu se jim podařilo postoupit na západ. V letech 749–750 v řadě bitev Umajjovce porazili a posledního umajjovského chalífu Marwána II. pronásledovali až do Egypta, kde jej v boji zabili.

Umajjovskému princovi ʿAbdurrahmánovi (Hišámův vnuk) se podařilo uniknout, brzy nato založil dynastii ve Španělsku, a sice Córdobašský chalífát (929–1031). Soupeřil s ʿAbbásovci o slávu a o moc. Ve skutečnosti po pádu Umajjovské dynastie kulturní, náboženské a hospodářské vazby v rámci islámské říše zůstaly, ale politicky se říše nikdy nesjednotila.⁴⁵

Sýrie, která příliš pozdě poznala, co v Umajjovcích ztratila, se sice vzmohla na vzpuru, jež měla povznést k vládě Abú Muhammada, vnuka Jazída I., tento podnik však selhal a umajjovské ambice byly na východě definitivně pohřbeny a Sýrie přestala být centrem islámské říše.⁴⁶

4.1. UMAJJOVSKÉ OBDOBÍ A JEHO INTERPRETACE ZÁPADNÍ HISTORIOGRAFIÍ

Britský historik libanonského původu Albert Hourani ve své knize *Dějiny Arabů*, považuje výběr centra říše za tak důležitý, že celé státní zřízení Umajjovců definuje označením Damašský chalífát. Největším předělem mezi fázemi pravověrných chalífů a nástupem dynastie Umajjovců, považuje zavedení dědičného panovnického práva. Albert Hourani zmiňuje ʿAbbásovci všeobecně uznávaný názor, že Umajjovci na rozdíl od svých předchůdců dbali jen o svůj prospěch a zavedli vládu světskou, ale autor na obranu dynastie uvedl, že bylo nezbytně nutné objektivně zmínit fakt, že správa tak obrovského území sebou nesla spousty problémů a nutila je uzavírat politické kompromisy. Na praktické provedení a dopady jazykové reformy ve státní správě nahlíží spíše skepticky, protože předpokládal, že členové úřednických rodin, kteří arabsky uměli, zůstali

⁴⁵ DOAK, R. (2004): *Empire of the Islamic World*. s. 41.

⁴⁶ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 96

na svých místech a mnoho jich jen konvertovalo k islámu, zejména v Sýrii. Předkládá zajímavou myšlenku, a sice že mu Umajjovci připomínali barbarské krále západní římské říše, a totiž rozpačité usedlíky v cizím světě. Umajjovci se od nich však lišili tím, že zatímco na západě podrobené latinsko-křesťanské civilizace nepřinesly z vlastní kultury téměř nic, arabští dobyvatelé obohatili islámskou říši vírou ve zjevení, jež Bůh seslal Proroku Muhammadovi v arabském jazyce, čímž autor přisuzuje Umajjovcům položení určitého základního stavebního prvku minimálně pro další historický vývoj islámské říše.

Felix Tauer, přední český orientalista a profesor, ve své knize *Svět islámu* pokládá za významné strůjce úspěchu při bojových taženích na západě říše až na Pyrenejský poloostrov Berbery, de facto politiku Umajjovců, díky které Berberři konvertovali k islámu a vzali arabskou říši za svou. Protože jak autor uvádí, na tak rozsáhlou expanzi by arabská říše nestačila, již díky omezené populaci. Oproti A. Houranimu prof. Tauer popisuje změnu jazyka ve státní správě za definitivně provedenou. Prý je jen třeba na určitou dobu zavést na úřadech dvojjazyčnost.

Prof. Tauer svým způsobem oceňuje jejich kulturní aktivitu, protože předpokládá, že Umajjovci díky složité vnitropolitické situaci se museli během svého panování potýkat s řadou problémů, jako jsou sektářské činnosti, kmenové antagonie samotných Arabů, rozbroje mezi vládnoucí muslimskou vrstvou a podrobenými jinověrci, reorganizováním a arabizací státní správy, a tím dokládá, že na poli kulturním se nemohlo dospět dále než k vytvoření základů pro pozdější rozvoj islámské vzdělanosti.

Dle prof. Tauera nebylo hlavním důvodem úpadku Umajjovců jen rychlé střídání vládců, kdy se jich vystřídal šest během pětatřiceti let, ale zejména fakt, že základna, o kterou Umajjovci opírali svou moc, přestala být stabilní. Dva hlavní kmeny, mezi kterými panovala nevraživost, se mezi sebou hádaly a častá změna politiky jen přilívala olej do ohně a tím se celý region stal nestabilním, tím spíše pro vládnoucí dynastii, která o danou oblast opírala svou moc.

Český arabista a islamista doc. PhDr. Miloš Mendel si ve *Světě Arabů* všímá dvou hlavních náhledů na vnímání Umajjovské dynastie, a sice na

Umajjovce jako na arabské nacionalisty, kteří předznamovali a reálně budovali myšlenky arabské jednoty, a na Umajjovce jako na ztělesnění tyranie a bezbožnosti, kteří zradili teokratický princip, na němž budoval svou ummu Prorok Muhammad a byli obyčejnými světskými tyrany, kteří zneužívali islám jako ideologický nástroj k manipulování s masami. Dále za nezvratný fakt považuje, že se díky Umajjovcům stal islám uceleným světovým názorem, a že bezesporu jejich vláda přinesla politickou stabilitu a nebývalý hospodářský rozkvět. Doc. Mendel upozorňuje na to, že Umajjovská politika, expanze a samotný fakt rozšiřování islámu mělo za následek, že myšlenka Džihádu dostávala mnohotvárnější podobu a že nešlo už jenom o rozšiřování území, ale i o úsilí prosadit nový světonázor do života společnosti.

Podle názoru britské historičky doktorky Amiry Bennison byl Damašek městem prostoupený byzantskými a klasickými vlivy, jež inspirovaly Mu^oawijovy potomky k vývoji nového stylu vlády, dle byzantských modelů. Dále uvádí, že jejich vláda se nedá vykládat jen negativně, naopak se zasloužili o mnohé pro to, aby na území islámské říše mohl později vzniknout nejen ^oAbbásovský chalífát, ale některé kroky Umajjovců samotných nezpochybnitelně vedly k jejich úpadku a nástupu ^oAbbásovců.

Bernard Lewis, americký historik a orientalista, ve své publikaci *Dějiny Blízkého východu* zmiňuje fakt, že pád moci Umajjovců a nástup ^oAbbásovské dynastie nebyl pouhou výměnou dynastií, ale šlo především o skutečnou revoluci islámu. Dále uvádí, že za vlády Umajjovců byli do vysokých státních funkcí dosazováni čistokrevní Arabové, zatímco za ^oAbbásovců se mohli ke dvoru dostat poloarabové, ale i Peršané.

Mezi zmiňovanými autory panuje nevyslovená, avšak jednotná shovívavost, vesměs důležité mezníky popisují podobně a negativní dopady umajjovské vlády jistým způsobem takřka omlouvají, jejich názory se rozcházejí spíše v jednotlivostech než v obecném náhledu na panování dynastie jako celku.

5. MUĀWIJA IBN ABÍ SUFJÁN

5.1. RANÁ LÉTA

MuĀwija ibn Abí Sufján se narodil v Mekkce roku 602. Byl synem Abú Sufjána ibn Harba a Hind bint Utba. Za zmínku stojí jeho sestra Ramla bint Abí Sufján (594-665), jejíž první manžel byl ĀAbdulláh ibn Jahš (bratr Zajnab bint Jahš, s níž se Muhammad oženil v roce 627). ĀAbdulláh a Ramla patřili mezi prvními věřící muslimy, kteří přijali islám, a to v roce 616, aby se vyhnuli pronásledování Kurajšovci, emigrovali do Habeše (Etiopské císařství).

ĀAbdulláh později konvertoval ke křesťanství, Ramla ho odmítla následovat a zůstala věrná islámu. Jeho konverze vedla k jejich oddělení. Krátce po ĀAbdulláhově smrti ji Prorok Muhammad požádal o manželství dopisem. Ceremonii provedl sám *Negus*⁴⁷ - král Etiopie, úlohy zástupce manžela během samotné ceremonie se zhostil Prorokem určený vyslanec. Později Ramla bint Abí Sufján přišla do Medíny spolu s ostatními společníky, se kterými odešla do Etiopie. Z toho vyplývá, že MuĀwija byl tedy švagrem Proroka Muhammada.

MuĀwijův otec Abú Sufján (560-652) byl prominentní, bohatý a respektovaný obchodník v Mekkce. Opakovaně vedl obchodní karavanu. V době Muhammadových prvních zjevení se Umajjovci postavili proti Prorokově učení a zůstali v přímé vojenské rezistenci až do dobytí Mekky muslimy roku 630. Ovládnutí Mekky způsobilo konec odporu a rod Umajjovců se přihlásil k nové víře. Islám tehdy přijal i Abú Sufján a jeho syn MuĀwija. Když si Prorok podmanil Mekku, učinil dům Alláha a dům Abú Sufjána svým útočištěm. Pro Abú Sufjána to byla vzácná čest, později doprovázel Proroka v bitvě u Hunajn⁴⁸ (630) při obléhání Ta'ifu.⁴⁹

⁴⁷ královský titul v etiopských semitských jazycích, označuje monarchu.

⁴⁸ Bitva mezi Muhammadem a jeho následovníky proti beduínskému kmeni Hawazin, která skončila vítězstvím pro muslimy. Zmínku o ní najdeme sůře 9. Pokání, je jednou z mála jmenovaných bojů v Koránu.

⁴⁹ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 14-5.

Prorok Muhammad tak i díky zásluhám učinil z Abú Sufjána guvernéra Najran v jihozápadní Arábii. Abú Sufján doprovázel Proroka i v bitvě u Jarmúku⁵⁰ (636). Vždy ho doprovázela jeho manželka Hind a samotný Mu^ʿáwija tak měl jedinečnou možnost zažít i vojenské velení na vlastní kůži. Projevila se tak absolutní oddanost Abú Sufjána a celé jeho rodiny Proroku Muhammadovi potažmo islámu.⁵¹

Je ironické, že muž, který se měl stát politicky náboženskou hlavou islámu, se narodil do klanu ^ʿAbd Šams, který odmítal Proroka Muhammada v jeho domovském městě Mekce a pokračoval v boji proti němu poté, co Prorok odešel do Medíny. Mu^ʿáwija se stal muslimem v době, kdy Muhammad dobyl Mekku a smířil tak své dřívější nepřátele dary. Po dobytí Mekky zůstal Mu^ʿáwija po boku Proroka Muhammada a byl mu věrně oddaný až do jeho smrti. Doprovázel ho na expedici u Hunajnu, při obléhání Ta'ifu, než přešel do Medíny. Možná součást Muhammadovy politiky smíření vedla k faktu, že učinil Mu^ʿáwiju svým písařem. Jeho úkolem bylo zapsat všechna Prorokova Zjevení. Mu^ʿáwijovy příspěvky k islámským dějinám jsou zcela spojeny s jeho vládou v Sýrii, která začala krátce pro smrti Proroka.⁵²

Po Muhammadově smrti došlo mezi jeho blízkými k dohodě a chalífou se stal Abú Bakr. Za jeho vlády v letech 632–634 Mu^ʿáwija, pod vedením svého bratra Jazída ibn Abú Sufjána, sloužil v kmenové armádě posílané z Arábie proti byzantským silám v Sýrii. Podařilo se mu získat významný post v armádě a za druhého chalífy ^ʿUmara roku 640 osobně velel vojskům, která dobyla palestinskou Caesareiu. Ve stejném roce zemřel jeho bratr Jazíd na mor, což mu umožnilo stát se místodržícím v Sýrii.⁵³

Po smrti Jazída (640) byl Mu^ʿáwija jmenován guvernérem Damašku chalífou ^ʿUmarem a postupně získal nadvládu nad dalšími oblastmi Sýrie. Roku 647 Mu^ʿáwija postavil syrskou kmenovou armádu, dostatečně silnou na to, aby

⁵⁰ Byzantské vojsko zde podlehl muslimským Arabům vedeným Chálidem ibn al-Walídem. Vítězství muslimů přispělo k rozmachu islámské expanze do Sýrie, Palestiny a Egypta.

⁵¹ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. str. 17-8.

⁵² LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

⁵³ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 36.

odrazila byzantský útok. Podařilo se mu zachovat severní hranici bezpečnou a v následujících letech učinil námořní ofenzívu proti byzantskému tažení, která vedla k dobytí Kypru (649) a Rhodosu (654) a zničující porážce byzantského námořnictva poblíž Lýkie v Anatólii (655). Ve stejnou dobu, Mu'áwija pravidelně vysílal pozemní výpravy do Anatólie. Všechna tato tažení však skončila příchodem chalífátu 'Alího ibn Abí Táliba.⁵⁴

Mu'áwija se stal guvernérem Sýrie, která byla ekonomickým centrem Středomoří, a proto i zaujímala důležitou pozici. Prorok Muhammad vyřkl prosbu: "*Požehnej nám v naší Sýrii*". Sýrie zde byla aš-Šám neboli Velkou Sýrií (Sýrie, Libanon, Jordán a Palestina). Sýrie měla také klíčový význam, bylo nesmírně důležité mít jednotnou obranu proti Římanům, kteří vždy hledali slabiny muslimů.

Předtím, než se stal Mu'áwija chalífou, byl guvernérem Sýrie celých dvacet let. Pod jeho nadvládou se Sýrie stala prosperující provincií. Schopným vladařem se stal i díky mnohým radám od samotného Proroka, které uváděl do praxe - předával Muhammadovy tradice a hadíthy. Mu'áwija byl učeným člověkem, který věděl, kdy jednat srdcem, což v konečném důsledku posilovalo jeho pravomoce. Byl znám svou sebekontrolou a spravedlností. Vyznačoval se velkou trpělivostí a dobrosrdečností vůči neomalenosti neznalých mužů. Činil rozsudky šari'cy a Božího zákona závazné pro lid. Svůj lid sám vedl v mnohých bitvách a válkách. Mu'áwija se tak ukázal jako ideální panovník, kdy žádný z pozdějších vládců islámu již nedosáhl jeho kvalit.⁵⁵

Mu'áwija, jakožto příbuzný zabitého chalífy 'Uthmána (656), nesl povinnost pomsty. Vzhledem k tomu, že 'Alí opomněl zadržet a potrestat 'Uthmánovy vrahy, Mu'áwija ho považoval za spolupachatele vraždy a odmítl uznat jeho chalífát.⁵⁶ Následkem toho se roku 657 Mu'áwijova a 'Alího vojska střetla v Mezopotámii v bitvě u Siffínu. Mu'áwija by pravděpodobně prohrál, ale uplatnil své diplomatické umění a lest, když uprostřed bitvy nechal na kopí svých

⁵⁴ LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

⁵⁵ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 24-26.

⁵⁶ LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

vojáků připevnit svitky Koránu. To přimělo bojovníky ĞAlího armády zastavit boj, čímž získal čas.

Diplomatická jednání po bitvě u Siffínu znamenala potvrzení MuĞáwíjovy pozice jako syrského místodržícího, zatímco vliv chalífy ĞAlího byl značně omezen vzpourou v jeho vlastním táboře. Podařilo se mu na svou stranu získat Egypt, kde byl místodržícím ĞAmr ibn al-ĞÁs. Roku 659 uzavřel MuĞáwíja příměří s Byzantskou říší a zavázal se platit Konstantinopoli roční tribut. Tím získal příležitost, aby se roku 660 mohl nechat prohlásit chalífou. ĞAlí ibn Abí Tálíb byl poté na počátku roku 661 zabit.⁵⁷

ĞAlího strana se potom snažila prosadit do čela chalífátu jeho syna Hasana. Ten však neměl schopnosti svého otce a po drobném střetu na hranicích Sýrie navázal diplomatická jednání s MuĞáwíjou. Ten ho přiměl k rezignaci, finančně ho zabezpečil a umožnil mu dožít svůj krátký život v Medíně. V létě 661 pak MuĞáwíja vstoupil do Kúfy.⁵⁸

5.2. MUĞÁWIJA NA POSTU CHALÍFY

MuĞáwíja I., jenž patřil do kategorie Prorokových druhů (*as-sahába*), byl nepochybně velkou osobností, převzal teritoriálně ustálenou říši, v době jeho vlády došlo ke stabilizaci centrální moci a zklidnění vnitřních poměrů. Centrum chalífátu bylo přesunuto do Damašku, které se stalo hlavním centrem. MuĞáwíja zde měl vybudované zázemí a mohl si být jist loajalitou zdejších poddaných. Byl to zkušený vladař, jenž již v roce 640 převzal po svém zesnulém bratrovi funkci místodržícího Sýrie. Byl znám jako politicky obratný pragmatik. Měl zvláštní kvality jako vůdce, udržoval absolutní sebekontrolu, prokazoval rozhodnost, avšak vždy po zralé úvaze, zároveň dovedl neokázale vystupovat. K poraženým nepřátelům se choval velkoryse, čímž nezdědkou získával jejich politickou loajalitu. Zavedl nové vladařské metody a vystupování, avšak přizpůsobil je beduínským

⁵⁷ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 45.

⁵⁸ LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

zvyklostem. V administrativní oblasti přijal byzantské zvyklosti, jakými bylo úřednictvo, služebnictvo a kanceláře. Neapanoval jako král, ale vystupoval jako "první mezi rovnými". Proto zasedal ve státní radě (*šurá*), zval k sobě delegace kmenů (*wufúd*) a vytvářel iluzi, že se podílejí na vládě.⁵⁹

Za Mu'áwijovy vlády došlo k přetvoření celého chalífátu. Bývalý kočovný styl života, bezvládí a primitivní náboženská správa ustoupily budování státního zřízení se silným úřednickým aparátem, tvořeným věrnými, oddanými, schopnými a spolehlivými osobami. V politice Umajjovců pokračovaly zásady 'Umarovy organizace říše. Mu'áwija I. vycházel ze zkušenosti, které měl se syrskými Araby, kteří byli zvyklí na původní byzantskou správu, jež jim dávala kázeň a kulturní i sociální vyspělost. Tyto poddané pak často využíval při upevňování umajjovské moci v odlehlejších provinciích.

'Uthmánova smrt byla pro Mu'áwiju poučením. Rozhodl se, že na rozdíl od 'Uthmána nebude příliš protěžovat vlastní rod. Umajjovský místodržící tak přibyl pouze v jejich rodném Hidžázu. Naopak při správě jednotlivých provincií uplatňoval osoby z jiných rodů, často i muže původem neurozené, ale schopné. Tito úředníci se pak prosadili zejména v oblasti Mezopotámie, kde stále propukaly nepokoje díky stoupencům ší'í a chárídží.⁶⁰

Damašský dvůr se také začal proměňovat. Primitivní rituály nomádů byly zcela odstraněny. Mu'áwijovo chování jako vládce se zcela změnilo. Byl vytvořen reprezentativní dvůr, který se podobal byzantskému vzoru, avšak nedošlo ke vzniku panovnického absolutismu, náčelníci arabských kmenů měli k Mu'áwijovi stále přístup a účastnili se hromadných návštěv dvora. Byl zreformován systém financování. Mu'áwija I. provedl revizi vyplácených rent, budoval a obnovoval zavlažovací kanály, nechal kopat studny a stavět přehradu. Hodlal tak zvýšit příjmy státu, který musel vydávat stále větší prostředky na administrativu, armádu a loďstvo.⁶¹

⁵⁹ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 48-9.

⁶⁰ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 27.

⁶¹ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 50.

5.3. AL-FATH - DOBÝVÁNÍ NOVÝCH ÚZEMÍ

Jakmile Mu^ʿáwija ibn Abí Sufján převzal chalífát, expanze islámské říše byla obnovena. Islámské armády pod nadvládou Umajjovců, často expandovaly za své hranice - od Atlantského oceánu až po hranice Číny. Na východě jeden z Mu^ʿáwijových generálů se dostal až k dalekému Lahore. V padesátém roce islámu (670) bylo postaveno armádní město Kajruwán. Brzy byla severní Afrika součástí islámu a Kajruwán se stal hlavním městem.

Nejstarší a nejkrásnější Damašek jakožto sídelní město bylo stále středobodem veškerého dění, kde lidé žili déle než v jakémkoli jiném městě na světě té doby.

Mu^ʿáwija se v Iráku potýkal s neustálými nepokoji. Obyvatelé Basry a sousedních regionů byli zcela nedisciplinovaní. Krádeže a vzpoury byly všudypřítomné. Mu^ʿáwija chtěl tyto problémy vyřešit bez použití armádní síly.

Nic však nenasvědčovalo zdárnému konci, a tak Mu^ʿáwija v roce 665 jmenoval svého bratra Zijáda ibn Abí Sufjána za guvernéra Basry, k nastolení pořádku a udržení obyvatel v klidu a míru. Během chalífátu ^ʿUmara ibn al-Chattába a ^ʿAlího byl Zijád guvernérem Persie.⁶²

Zijád byl pro Mu^ʿáwijů opěrným pilířem. Připomínal svého otce Abú Sufjána, byl známý svou inteligencí po celé Arábii a svými úspěchy v nadvládě Persii. Zijád byl muž s velkými schopnostmi. Věděl, jak si udržet svoji provincii na uzdě, která byla zvláště těžce postižená silnými nepokoji. Mu^ʿáwija již předal vládu Egypta do rukou místodržícího ^ʿAmra ibn al-^ʿÁse. Poté, co složil přísahu věrnosti, Mu^ʿáwija učinil i Mughíra ibn Šu^ʿbu guvernérem Kúfy. Mu^ʿáwija rozšířil Zijádovu autoritu až na Persii - Jazira, severní část země mezi řekami Eufratem a Tigridem, a Sajistan. Zahrnutím všech těchto míst do moci guvernéra Basry ukončil všechny možné vzpoury na východních územích. Cháridžité obnovili své snahy o revoltu v Iráku a v Persii. Zijád a Mughír ji však společně potlačili velmi efektivně a nedovolili vzniku další kritické situace. Zijád byl zvyklý používat silná

⁶² AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 68.

opatření, dokázal se však chovat i mírumilovně vůči lidem ve svém regionu. Zijád ibn Abí Sufján zemřel v Kúfě v roce 672, jeho smrt Mu^cáwiju těžce zasáhla.⁶³

Jedním z velkých Mu^cáwijových plánů byla expanze do Byzance. Krátce poté, co vstoupil do chalífátu, omezil úplatky a posílal téměř každoročně výpravy proti Byzantincům. Tato tažení sloužila, jak k plnění jeho povinnosti provádět svatou válku (*džihád*) proti nevěřícím, tak i k tomu, aby syrské jednotky bojovaly v boji. V opačném případě byla válka proti Byzancii neprůkazná. Přestože se dvě expedice dostaly do blízkosti Konstantinopole, Arabům se nikdy nepodařilo trvale okupovat území v Malé Asii za horami Taurus.⁶⁴

Příměří, které panovalo od války s ^cAlím ibn Abí Tálidem, bylo porušeno po roce 666 kočovnými kmeny, sídlícími severně od Antiochie. Již roku 668 vpadlo arabské vojsko do Anatólie a postoupilo až k Chalkedonu. Od roku 669 pak začalo první arabské obléhání Konstantinopole, které s přerušením probíhalo až do roku 679.

Arabové roku 669 překročili Bospor a poprvé zaútočili na Konstantinopol. Jejich vojsko však bylo odraženo, a poté nedaleko města téměř zničeno v bitvě u Armoria. Roku 672 se pokusili Arabové o námořní útok na město, byli ale zastaveni v bitvě u Kyziku. V tomto střetnutí byl poprvé použit *řecký oheň*⁶⁵. Hned následujícího roku se Arabové vrátili, aby se pokusili o námořní blokádu a obléhání. Jejich bojová plavidla opět utrpěla značné ztráty vlivem řeckého ohně. Obléhání a blokáda s přerušením trvaly do roku 677. Poté bylo arabské loďstvo zničeno v bitvě u Syllaea u jižního pobřeží Malé Asie. Poté Mu^cáwija I. požádal o mír, který byl uzavřen roku 679, a zavázal se k vyklizení Kypru, zachování míru po dobu třiceti let a k platbě ročního tributu.⁶⁶ Když jeho přátelé vyjádřili

⁶³ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 69.

⁶⁴ LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

⁶⁵ Zápálné bomby - směs ledku, síry a nehašeného vápna, vynalezenou patrně jistým Syřanem v byzantských službách.

⁶⁶ DUPUY, R. E., DUPUY, T. N. (1996): *Harperova encyklopedie*. s. 240.

překvapení nad rozlehlými dary jeho oponentům, řekl jim: "*válka stojí nekonečně víc*".⁶⁷

Je nutno zmínit islámské útoky na Sicílii v roce 669 vedené velitelem ʿUqbou ibn Náfíʿ s egyptským vojskem. Následně Junada ibn Umajja napadl ostrovy Rhodos v roce 672 a Krétu v roce 674, které si podmanil. Muslimové obsadili pevnosti a žili zde sedm let. Vše se událo během Muʿáwijovy vlády. Po Španělsku, Rhodosu a Krétě byla Sicílie čtvrtým evropským regionem řízeným arabskými muslimy po delší období. Nakonec ho zajali křesťané a muslimové byli vypuzeni, jako by zde ani neexistovali.

V severní Africe byl jmenován místodržícím ʿUqba ibn Náfíʿ al – Fihrí, který se narodil v Mekce ke konci Prorokova života. Pocházel z Prorokova vlastního kmene Kurajšovců, ale z jiné podskupiny jménem *Fihr*. ʿUqba hrál velmi důležitou roli v dobývání Alžírsko a Maroka. Byl to mimořádně temperamentní a podnikavý válečník.

ʿUqba ibn Náfíʿ zahájil tažení k dobytí severní Afriky se záměrem přivést ji pod muslimskou nadvládu. Roku 670 pronikl přes území Kyrenejky, na území dnešního Tuniska, kde založil vojenský tábor Kajruwán. Kajruwán navzdory svým skromným počátkům prosperoval a později se stal velkým a slavným městem. Jeho postup byl však zastaven odporem místních byzantských posádek s centrem v Kartágu a Berbery sídlícími v oblasti.⁶⁸ ʿUqba dosáhl svého úkolu, přivedl všechna berberská území pod muslimskou nadvládu od Kajruwánu přes Alžír a Maroko až k Atlantickému oceánu.

Také na východní hranici byla obnovena expanze. Po pádu Perské říše a smrti jejího vládce Jazdagirda III. došlo po roce 652 k obnovení postupu v Afghánistánu a roku 664 byl dočasně ovládnut i Kábul. Arabové také postupovali podél pobřeží Indického oceánu a v letech 661–663 pronikli do

⁶⁷ BEWLEY, A. A. (2002). *Muʿawiyā: Restorer of the Muslim Faith*. s. 39.

⁶⁸ TAUER, F. (1984): *Svět islámu*. s. 48.

povodí dolního Indu. Tato tažení byly ukončena v letech 674–676 vpádem do Transoxiany, kde Arabové dočasně obsadili Bucharu a Samarkand.⁶⁹

5.3. BUDOVÁNÍ STÁTU

Mu'áwija řídil geograficky a politicky nesourodý chalífát, který se mu podařilo rozšířit na území ze severní Afriky na západě až po Afghánistán na východě, posilováním moci svých spojenců v nově dobytých územích. Významnou pozici ve vznikajících vládních strukturách sehráli křesťané, z nichž někteří patřili k rodinám, které sloužily v byzantských vládách. Zaměstnávání křesťanů bylo součástí širší politiky náboženské tolerance, které vyžadovalo přítomnost velkého křesťanského obyvatelstva v dobytých provinciích, zejména v samotné Sýrii. Tato politika posílila Mu'áwijovu popularitu a upevnila autoritu Sýrie jako jeho mocenské základny.⁷⁰

Mu'áwijova první manželka Majsún (Jazídova matka) byla Jakobitskou křesťankou. Manželství s Majsún bylo politicky motivované, jelikož byla dcerou vůdce kmene Kalb⁷¹ v Sýrii. Kmen Kalb zůstal povětšinu času neutrální, i při příchodu muslimů do Sýrie. Po epidemii, která zabila většinu muslimské armády v Sýrii, Mu'áwija využil křesťany z kmene Kalb k tažení proti Římanům.⁷²

Mu'áwija zacházel s Křesťany, Židy i Samaritány v měřítku své doby slušně. Mu'áwija dokonce nechal obnovit Edessinskou katedrálu následně poté, co se zhroutil kvůli zemětřesení.⁷³

Už za dob Muhammada se Medína potýkala s chudými neboli sadaqa a poutníky v nouzi. Později chalífa 'Umar formalizoval sociální stát Bajt al-mal⁷⁴,

⁶⁹ DUPUY, R. E., DUPUY, T. N. (1996): *Harperova encyklopedie*. s. 255.

⁷⁰ CAVENDISH, M. (2006): *World and Its Peoples*. s. 185.

⁷¹ kmen arabsko-křesťanských Jakobitů

⁷² RAHMAN, H. U. (1999): *A Chronology Of Islamic History 570-1000 CE*. s. 72.

⁷³ HOLLAND, T. (2012): *The Battle for Global Empire and the End of the Ancient World*. s. 402.

⁷⁴ "dům peněz" nebo "dům bohatství", jednalo o finanční instituci odpovědnou za správu daní

jenž byl určen pro muslimy, ale i jinověrce, chudé, vdovy, sirotky, postižené, zkrátka pro všechny, kteří se ocitli v nouzi a chudobě. ʿUmar také zavedl určité výhody pro chudé a důchody pro starší. Bajt al-Mal pokračoval i v době Umajjovské až do ʿAbbásovské éry.⁷⁵ Chalífa ʿAlí a následně i Muʿáwija, pokračovali v chodu sociálního státu. Alí se velice zajímal o tento sociální problém, a když se stal chalífou, příjmy z pozemků Fadak v Medíně směřovali potřebným a chudým.

Jelikož Muʿáwijova rodina byla dříve v opozici proti muslimům, než konvertovala k islámu, stále k němu lidé cítili odpor. Nicméně i přesto, že Muʿáwija byl 20 let schopným guvernérem Sýrie, rozšířil zemi, vypořádal se s Římany, vybudoval schopnou administrativu a ekonomiku země, pevně věřil, že lidé zapomenou na bezbožné činy jeho rodu.⁷⁶

Muʿáwija, jak již bylo zmíněno, centralizoval svou moc v samém srdci Damašku. Muʿáwija také úspěšně věnoval velkou pozornost hospodářství a zemědělství, což mu umožnilo financovat své expedice. Na druhé straně syrská armáda se stala základem Umajjovské síly, která umožnila vytvoření jednotného impéria, prostřednictvím větší kontroly nad dobytými provinciemi a arabskými výboji mezi jednotlivými kmeny. Muslimská nadvláda se rozšířila do Chorasánu, posádky byly založeny ve městech Merv a Sístán, které sloužily i jako základny pro další expedice do střední Asie a severozápadní Indie, byla zahájena i invaze do severozápadní Afriky. Nová flotila vedla řadu tažení proti Konstantinopoli (669-678), která skončila neúspěšně, avšak kompenzovala světský obraz státu, jelikož byli namířeny proti křesťanům.

Muʿáwija, po vzoru Byzantinců, zavedl několik byrokracií, zvané Diwány, aby mu dopomohli v řízení a centralizaci chalífátu a říše jako takové. Byly to zejména diwány *al-Chatam* neboli kancelářský úřad a *Barid* - poštovní služba, které výrazně zlepšily komunikaci uvnitř říše. Ačkoli Sufjánovci obecně drželi byzantskou i perskou administrativní byrokracii, byli politicky organizováni napříč arabskou kmenovou linií, ve které byl chalífa volen vrstevníky a stal se "prvním

⁷⁵ AL-BURAEY, M. (1985): *Administrative Development An Islamic Perspective*. s. 254.

⁷⁶ RAHMAN, H. U. (1999): *A Chronology Of Islamic History 570-1000 CE*. s. 73.

mezi rovnými" a jednali podle rad šúrá (kmenové rady). Mu^áwija však během svého života zajistil přísahu věrnosti svému synovi Jazídovi a přehlížel tradiční volbu (*baj^á*) a představil tak cizí pojetí dědičného nástupnictví.⁷⁷

5.4. CHALÍFOVA RODINA A SKON

Mu^áwija měl za svůj život čtyři manželky. Nejdůležitější ženou byla Majsún bint Bahdal. Majsún pocházela z ušlechtilého rodu Kalb, byla inteligentní, velmi zbožná a trávila svůj čas uctíváním Alláha. Porodila mu syna Jazída v roce 643, a také mu přivedla na svět dvě dcery, Amat Rabb al-Mašraq, která zemřela v útlém věku a Ramlu, kterou Mu^áwija pojmenoval po své sestře.

Kromě Majsún bint Bahdal, byla jeho další manželkou Fáchita bint Qaraza. Porodila mu dva syny, byli jimi ^áAbdurrahmán a ^áAbdulláh. Je nutné připomenout, že Fáchita doprovázela Mu^áwiju na své první námořní expedici na Kypr. Mu^áwija se později oženil s její sestrou Kanúd bint Qaraza a čtvrtou ženou byla Na^áila bint ^áUmar al-Kalbijja, která mu porodila dceru Hind.⁷⁸

Ve věku Mu^áwijových 78 let, kdy se již dlouhou dobu cítil slabý, se vydal do Mekky. Historici zaznamenali, že když dorazil na místo zvané al-Abwa^á, ochrnul v obličeji. Navzdory nemoci však pokračoval v cestě a v tomto stavu došel až do Mekky. Chvilí odpočíval, když se cítil trochu lépe, vydal kázání, ve kterém se soustředil zejména na bližní.

Den po dni se Mu^áwijova choroba zhoršovala. Jednoho dne omdlel, a když nabyl vědomí, řekl své rodině: *"Bud' te si vědomi Alláha, neboť určitě ochraňuje ty, jež si Ho považují a projevují mu úctu a opouští ty, jež jsou lhostejní, a neposlouchají Ho."* Brzy bylo zřejmé, že Mu^áwijův čas nastal, jeho stav se začal rychle zhoršovat. Jeho dvě dcery Ramla a Hind s ním zůstaly až do jeho

⁷⁷ AFSARUDDIN, A. *Umayyad dynasty*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Umayyad-dynasty-Islamic-history>

⁷⁸ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s. 118.

skonu. Mu'áwija měl uchovanou malou krabičku s cennostmi, která obsahovala Prorokovy vlasy a nehty, kterou si uchovával pro tento okamžik. Požadoval být pohřben v oblečení, které mu dal Prorok spolu s vlasy a nehty. Řekl: *"Bůh mi může projevit milosrdenství a požehnání."* Zemřel ve svém paláci v dubnu 679. Byl pohřben v Báb as-Saghír v Damašku. Mu'áwija se dožil osmdesáti let.

Mu'áwija I., jako schopný vůdce a poměrně prozíravý taktik držel ohrožující faktory ve svém okolí pod kontrolou. Za méně než padesát let muslimové založili největší říši v tehdejší světě. Žádná říše srovnatelné velikosti nebyla nikdy vytvořena vojenskou expanzí v tak krátkém čase. Umajjovská říše dala pevný základ pozdější islámské říši pod vládou různých dynastií, která setrvala až do 15. století.

Muslimské dobývání v letech 632-679 bylo v mnoha ohledech jedinečné a zcela změnilo mapu tehdejšího světa, a to nejen geograficky, ale i nábožensky a kulturně. V předislámských dobách bylo Středozemní moře Římským jezerem, bylo srdcem a centrem říše Římanů. Celé severní pobřeží Afriky bylo součástí Římské říše, případně přímo spadalo pod její vliv, stejně jako Itálie či Španělsko. Islámské výboje však rozdělily Středozemní moře na severní a jižní polovinu.⁷⁹

5.6. SHRNUÍ

V nejčastějších interpretacích Umajjovské éry v historiografiích islámského středověku představoval nástup dynastie Umajjovců, potažmo Mu'áwiji ibn Abí Sufjána významný krok pro pozdější šíření islámu. Mu'áwija ibn Abí Sufján přesunul centrum říše do Damašku, což bylo strategicky výhodnější pro pozdější výboje. Umajjovcům bylo dále vytýkáno, že hlavní město bylo prostoupeno byzantskými vlivy. Umajjovští chalífové připomínali barbarské krále západní říše, zavedli světskou vládu, dbali jen o svůj prospěch, zavedli dědičné právo nástupnictví. Na straně druhé byli však považováni za významné dobyvatelé na západě říše až na Pyrenejský poloostrov.

⁷⁹ AZIZ, M. A. (2012): *The Caliphate of Banu Umayyah*. s.116-117.

Umajjovci budovali myšlenky islámské jednoty, obohatili islámskou říši reorganizací a arabizací státní správy, což vedlo v důsledku i k vytvoření základů rozvoje arabsko-islámské vzdělanosti. Díky Umajjovcům se stal islám uceleným světovým názorem, jejich vláda bezesporu přinesla politickou stabilitu a hospodářský rozkvět říše. Za dob jejich vlády se Umajjovci potýkali s mnohým problémy mezi muslimy, jinověrci, sektami, museli čelit rivalitě mezi samotnou vládnoucí muslimskou vrstvou, což vedlo k politickým kompromisům.

Hlavním důvodem úpadku Umajjovců byl boj o moc, střídání vládců, malá kontrola nad periferiemi, nákladný způsob života elity, ale zejména fakt, že centrum říše přestalo být stabilní.

ZÁVĚR

Lze konstatovat, že období Umajjovců historiografové arabsko-islámského středověku hodnotí rozporuplně. Někteří muslimští učenci, ale i historikové považují způsob získávání moci a jejího uchvácení Umajjovci za nepřijatelné, což je podle nich v rozporu se samotným Koránem, podle kterého může být chalífou kdokoli, bez ohledu na původ. Tato kontroverzní otázka vedla k rozkolu v islámské ummě, která přetrvává dodnes.

Starší muslimští historiografové Umajjovcům vytýkali jejich nadřazenost nad svými poddanými, zejména nearaby a zároveň vnímali jejich zbožnost jako nedostačující. Určitého uznání se dostává pouze Mu^ʿáwijovi a jeho politickému a diplomatickému umění. Novodobá historiografie hodnotí Umajjovce o něco příznivěji. Cení si především několika schopných chalífů, kteří se zasloužili o udržení stability a kontinuity islámského státu v době vnitřních sporů.

Lze vyzorovat, že většina historiografů Umajjovskou dynastií v jednotlivých pohnutkách a činech jejich vlády určitým způsobem omlouvá, či alespoň podává vysvětlení, proč se který krok nezdařil, či proč některé činy nedokázali dotáhnout do zdárného konce.

Mu^ʿáwija ibn Abí Sufján byl jedním z nejkontroverznějších chalífů, jak pro muslimské tak i nemuslimské učence. Moderní historiografové považují Mu^ʿáwiju za inteligentního, politicky ostražitého vůdce, který se svou prozíravou politikou nejen zasloužil o chalífát, ale i záchranu islámské říše. Jiní historiografové ho interpretují jako zbabělého uzurpátora, který oslaboval islámské ideály přijetím funkce chalífy a způsobem, kterým muslimské ummě vládl. To vzniklo pravděpodobně důsledkem interpretace historických okolností, které doprovázely Mu^ʿáwijův vzestup k moci v islámské říši.

Umajjovci měli bezesporu svou výchozí pozici pro budování moci říše nesmírně ztíženou už tím, že jejich panování přímo následovalo po životě Proroka Muhammada a pravověrných chalífů. Na straně druhé po jejich vládě převzala moc dynastie, která měla na jejich úpadku a konci svůj aktivní podíl, a tak je zřejmé, že se ^ʿAbbásovci během pěti století své vlády pravděpodobně

postarali i o to, aby muslimové nezapomněli na všechna negativa, které měli Umajjovci na svědomí, a naopak upozadovali či si sami přivlastňovali jejich úspěchy.

Domnívám se, že doba vlády Umajjovské dynastie nebyla jen samonastolenou hrůzovládou bezvěrců, kteří pouze vykořisťovali své poddané, aby mohli sami prožívat orgie v loveckých zámečcích na okraji pouště, ale že to byli vládci, kteří se snažili sjednotit muslimy, byli průkopníky své doby, podnikli mnoho úspěšných dobovačných tažení, nastolili jednotný úřední jazyk a zasloužili se o rozvoj islámské kultury. Je objektivně nesporné, že připravili pevnou půdu, na které mohli sami °Abbásovcí dále stavět pozdější, středověkou islámskou říši.

DOPORUČENÁ LITERATURA

AL-BURAEY, M. *Administrative Development An Islamic Perspective*. Routledge, 2002. ISBN 978-0-7103-0333-2.

AZIZ, M. A. *The Caliphate of Banu Umayyah. Mu'awiyah ibn Abi Sufyan*. London: Dar-us-Salam, 2012. ISBN 978-603-500-273-8.

BENNISON, A. K. *The Great Caliphs*. New Haven: Yale University Press, 2009. ISBN 978-03-0016-798-6.

BERKEY, J. P. *The Formation of Islam*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 978-05-2158-813-3.

BEWLEY, A. A. *Mu'awiya: Restorer of the Muslim Faith*. Dar Al Taqwa, 2002. ISBN 978-1-870582-56-8.

CAVENDISH, M. *World and Its Peoples: The Middle East, Western Asia, and Northern Africa*. 2006. ISBN 978-0-7614-7571-2.

DENNY, F. M. *Religious Traditions of the World: Islam and the Muslim Community*. San Francisco: HarperCollins Publishers, 1993. ISBN 978-15-7766-007-1.

DOAK, R. *Empire of the Islamic World*. New York: Chelsea House. 2004. ISBN 978-16-0413-161-1.

DUPUY, R. E., DUPUY, T. N.: *Harperova encyklopedie. Historie vojenství od roku 3500 př. Kr. do roku 1700. Díl I*. Praha: Forma, 1996. ISBN 80-7213-000-5.

FOSSIER, R. *The Cambridge Illustrated History of the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University, 2003. 7.sv. ISBN 0-521-26646-7.

GOMBÁR, E., PECHA, L. *Dějiny Iráku*. Praha: NLN, 2013. ISBN 978-80-7422-249-8.

HOLLAND, T. *In the Shadow of the Sword: The Battle for Global Empire and the End of the Ancient World*. London, 2012. ISBN 978-0-74811-951-6.

HOURANI, A. *Dějiny arabského světa*. Praha: NLN, 2010. ISBN 978-80-7422-059-3.

KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7021-925-6.

LAPIDUS, I. M. *A History of Islamic Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. ISBN 978-05-2177-933-3.

LEWIS, B. *Dějiny Blízkého východu*. Praha: NLN, 1995. ISBN 80-7106-191-3.

LEWIS, B. *The Arabs in history*. New York: Oxford, 1993. ISBN 978-01-9280-310-8.

MENDEL, M., MÜLLER, Z. *Svět Arabů*. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0030-8.

RAHMAN, H. U. *A Chronology Of Islamic History 570-1000 CE*. Ta-Ha Publishers Ltd, 1999. ISBN 978-18-9794-081-5.

TABARI. *The History of al-Tabari: The Waning of the Umayyad Caliphate*. Albany: New York Press, 1989. ISBN 0-88706-810-3.

TAUER, F. *Svět islámu*. Praha: Vyšehrad, 1984. ISBN 80-702-1828-2.

AFSARUDDIN, A. *Umayyad dynasty*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Umayyad-dynasty-Islamic-history>

LITTLE, P. D. *Mu'awiya I. Umayyad caliph*[online]. Encyclopædia Britannica, Inc. ©2017 [cit. 18.4.2018] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Muawiyah-I>

RESUMÉ

Presented Bachelor thesis describes a relatively long historic period of the medieval Islamic Empire. The paper has two main parts, the first focuses on the peak period of Umayyad caliphate and its interpretation of western historiography.

The Umayyads were called as usurpers by historians. The historians consider their form of government as secular and ungodly. My opinion, however, is different, the Umayyad dynasty has strongly enforced a number of changes and innovations. The Caliphs of this dynasty were capable politicians and diplomats. They were responsible for maintaining the stability of the Islamic state and society in times of danger of internal conflicts. Even though, Umayyad Muslims did not approve relaxed lifestyle and the excessive preference of the Umayyad dynasty, it was the Umayyads who enriched the medieval Islamic world with the Dome of the rock, the Al-Aqsa Mosque, the Umayyad Mosque, the Umayyad palace, the Arabic coins, and mostly the Arabic language, which has become the official language of the Arabic world.

The second part is dedicated exclusively to Caliph Muawiyah ibn Abi Sufyan, who has built strong foundations for the consolidation of Umayyad Caliphate. Muawiyah ibn Abi Sufyan was the first Caliph and the founder of the Umayyad dynasty. He was very capable commander and diplomat. He conquered Byzantine possessions in north Africa and the Mediterranean, besieged the Constantinopol. He stabilized the unity of the empire and established the principle of the hereditary of the Caliph's role.

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1: Genealogický strom

Zdroj: <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Umayyads.svg>

